

referáty: *Štúrov boj proti poddanstvu* (dr. Július Mésároš) a *Národohospodárske názory Ludovíta Štúra* (inž. Štefan Heretik).

V nasledujúcom cykle „Štúrova úloha v procese formovania slovenského buržoázneho národa a v národnom hnutí štyridsiatych rokov XIX. storočia“ zoznámili sme sa s referátmi: *Ludovít Štúr — kodifikátor spisovnej slovenčiny* (doc. Eugen Jóna), *Štúr a národná slovenská literatúra* (dr. Viktor Kochol), *Ludovít Štúr ako vychovávateľ* (doc. Ludovít Bakoš).

Konečne v štvrtom cykle „Boj Ludovíta Štúra za družbu národov“ odzneli referáty: *Ludovít Štúr a česko-slovenské vzťahy* (dr. Josef Kočí a dr. Ján Novotný), *Ludovít Štúr a Slovanstvo* (dr. Vladimír Matula).

Všetky referáty aj diskusné príspevky, ktoré k nim odzneli, zhodli sa na základe dôkladnej materiálovej analýzy v zásadnom hodnotení Štúra a priniesli v prieskume štúrovskej problematiky doteraz najviac poznatkov.

Na pozadí historických a politických udalostí súvekeho života na Slovensku a v Rakúsko-Uhorsku a na pozadí národného hnutia o slobodu bojujúcich Slovákov vyzdvihli vysoko Štúrovi vodcovskú úlohu vo formovaní ideového a politického programu tohto hnutia. Kladne ocenili ďalej Štúrove demokratické náhľady, jeho neúnavnú organizačnú a osvetovú prácu, ktorou sa usiloval pozdvihnúť duchovnú a hmotnú úroveň slovenského národa a jeho jadra — slovenského ľudu. Bez toho, aby referáty obchádzali omly a protirečenia v Štúrovom účinkovaní a v jeho svetonáhľade, postavili ho ako veľkú pozitívnu osobnosť v dejinách nášho národa, ku ktorej sa právom môžeme a máme hlásiť aj dnes a ktorej žiarivý vlastenecký odkaz bude žiť aj v budúcnosti.

V referáte o Štúrovom svetonáhľade bol široko zhodnotený aj filozofický význam Štúrovho diela. Novým spôsobom osvetlili sa tu vzťahy L. Štúra k nemeckej romantickej filozofii, najmä k filozofii Herderovej a Heglovej, ich protirečivý vplyv na formovanie a vývin vlastnej Štúrovej filozofickej koncepcie a tvorivej metódy. Dr. Városová načrtla potom konkrétne prínos Štúrovho teoretického myslenia pre rozvoj našej národnej filozofie. Vidí ho predovšetkým v tvorivom a úspešnom aplikovaní dialektickej metódy na rozbor dôležitých problémov súvekeho spoločenského života, v živelných materialistických postrechoch, ktoré možno hojne nájsť v otázkach jazyka a literatúry a konečne v prvokoch demokratičnosti a revolučnosti, ktorými je popretkávané celé Štúrovo dielo.

Konferencia o Štúrovi mala veľký význam a dosah nielen pre rozvoj našej vedeckej práce, ale vzbudila zaslúženú pozornosť aj v širších kruhoch kultúrno-osvetových pracovníkov a prostredníctvom uverejneného konferenčného materiálu dostane sa aj do rúk našej verejnosti.

v.

K HODNOTENIU KLASIKOV SVETOVEJ FILOZOFIE

Jednou z nevyhnutných podmienok prehĺbenia filozofickej práce je — ako sa na to poukázalo nedávno aj v Sovietskom Sväze — dôkladné štúdium dejín svetovej filozofie, preskúmanie a prehodnotenie všetkých systémov minulosti. Tu môže byť pre nás dobrým príkladom práca nemeckých súdruhov v Deutsche Zeitschrift für Philosophie. Prinášame zprávu o článkoch o Sokratovi a o Leibnizovi, ktoré hovoria o svojich predmetoch spôsobom objavným a tvorivým.

V 3. čísle III. (1955) ročníka uverejnil známy marxistický filozof Victor Stern článok *O Sokratovi*. Stern v ňom na základe podrobného rozboru Sokratových náhľadov a činnosti vyvracia postoj niektorých marxistických historikov filozofie, ktorí Sokrata paušálne odsudzovali pre jeho údajný idealizmus a protidemokratické zmýšľanie. Úvodom sa autor zaoberá stavom gréckej spoločnosti a gréckou vedou v dobe, v ktorej Sokrates pôsobil. Sokratovi býva vytýkané, že odvrátil pozornosť od skúmania prírody a obrátil ju výhradne na človeka. Podľa Sterna tu ide o istý krok späť, no súčasne aj o „mohutné, nadmieru cenné rozšírenie oblasti bádania a problémov filozofie. Bol to, aby sme sa vyjadřili marxistickou terminológiou, významný krok od svetonázoru, ktorý svet len interpretuje, k svetonázoru, ktorý ho mení.“ Sokrates založil ľudskú činnosť na poznaní (cnosť je naučiteľná). Prvý sa vedecky zaoberal etickými problémami a oprostil ideál morálneho konania od mi-

mosvetských prvkov, zbavil ho všetkej mystiky. Jeho maieutika, „pôrodnica metóda“ má dialektický charakter: odkrývaním protirečení v jednotlivých názoroch ich prekonávame a dospievame k pravde. No najvýznamnejšie pre ďalší vývin vied aj filozofie je objavenie významu pojmu pre poznanie. Pojem spája podstatné, všeobecné znaky vecí a umožňuje tak zachytenie zákonitostí reality a tým vlastne aj existenciu vedy. Toto všetko sú veci jasné a nepopierateľné. Stern však ďalej vysvetľuje aj problém idealizmu u Sokrata. Sokrates býva obviňovaný z idealizmu preto, lebo jeho žiaci (predovšetkým Platón) boli idealisti. Tento uzáver je nesprávny a okrem toho ani všetci Sokratovi žiaci neboli idealisti. U Sokrata sa nedá hovoriť ani o noetickom, ani o platónskom idealizme. Kriticky sa stavia Sokrates aj k náboženstvu. — Veľkú pozornosť venuje Stern spoločenskému pôsobeniu a náhľadom Sokratovým a ukazuje, že Sokratovo učenie nebolo namierené proti antickej demokracii v prospech aristokracie, ale v podstate proti otrokárskemu zriadeniu vôbec. Hoci sa Sokratove náhľady nevymykajú historickej podmienosti, je pre nás Sokrates statočným a neohrozeným bojovníkom za pokrok.

V 3. čísle II. ročníka (1954) píše Hans Heinz Holz článok *K dialektike v Leibnizovej filozofii*, v ktorom kladie úlohu premyslieť Leibnizov systém z hľadiska dialektického materializmu, lebo v ňom sa do extrémov vyvedené idealistické uzavery prevracajú v opak a menia sa v zárodočnú formu dialektického a materialistického myslenia. Holz vychádza z Leibnizovho pojmu substancie, ktorý je u Leibniza vybudovaný tak, aby umožnil jednotu sveta, no súčasne zachoval mnohosť. V substancii je obsiahnutý vzťah k všetkým ostatným substanciam a k svetovému celku. Holz ukazuje, ako pôvodne teologické a idealistickým obsahom naplnené pojmy dostávajú v Leibnizovom myslení iný význam a inú funkciu. Preto treba pri interpretácii Leibniza vychádzať zo zmyslu týchto pojmov, ktorý majú u Leibniza, nie je tradičných významov. Svet je štruktúra, zákonitá spätosť substancii (monád). Je „najvyššou štruktúrálnou jednotou“ (to je vyjadrené pojmom monády monád). Monáda je viazaná k svetu predstavovaním, Avšak ani monádu, ani predstavovanie neslobodno vykladať idealisticky. Monáda je reálne bytie, bytie z tohto sveta a nedá sa stožňovať s dušou. Podobne sa približujú materialistickej koncepcii pojmy percepcie a tendencie (appetitus). Monáda je jednotou formy a látky, ktorej je pohyb vnútornou vlastnosťou. Preto Leibnizov pojem substancie „znamená viac ako pojem substancie francúzskeho materializmu a dostáva sa do hmatateľnej blízkosti k materialistickej dialektike“. Holz vidí v Leibnizovi prvý stupeň všeobecne rozpracovaného dialektického myslenia, ktorého obrys potom preberie a skúsenosťou histórie prehĺbi myslenie Hegelovo. Na Leibnizovom príklade vidíme, že vznik nového spôsobu myslenia nie je samozrejmy a daný, ale že je výsledkom dlhjej a namáhavej práce. — Hoci sú v Holzovej interpretácii sporné miesta (niekde odstraňuje Holz vnútorné protirečenia Leibnizovho systému tým, že vyberá iba tie partie, ktoré súhlasia s jeho interpretáciou, zatiaľ čo Leibnizovo myslenie je skutočne protirečivé), ukázal Holz na dôležitosť Leibniza pre vývin dialektického myslenia. Jeho príspevok, ktorý má ukázať cestu k novému hodnoteniu Leibniza, by bolo treba doplniť aj rozborom Leibnizovej logiky a metodológie, dodnes dostatočne neocenenej a nevyužitej.

ZPRÁVA O ČINNOSTI FILOZOFICKÉHO ÚSTAVU SAV ZA ROK 1955

Práca vo Filozofickom ústave prebiehala aj roku 1955 riadne podľa plánu vedeckých úloh, na ktorých sa podieľali interní a externí pracovníci ústavu a ktorých plnenie kontrolovala vedecká rada.

K 1. I. 1956 bol stav vedeckých pracovníkov ústavu nasledovný:

dr. J. Bodnár, dr. St. Felber, dr. T. Münz, J. Šebestík, J. Švihran, dr. B. Valehrach, dr. E. Várossová, A. Kopčok, interný aspirant, J. Strinka, interný aspirant.

Ústav prijal roku 1955 dvoch vedeckých pracovníkov: dr. B. Valehracha a J. Švihrana.

Za vedenie ústavu zodpovedal akademik I. Hrušovský, vo veciach administratívnych ho zastupoval dr. T. Münz.